

Opinia Komitetu Regionów – Zasoby genetyczne w rolnictwie – od ochrony do zrównoważonego wykorzystywania

(2014/C 271/13)

Sprawozdawca	Giuseppe VARACALLI, burmistrz gminy Gerace (Reggio di Calabria), (IT/PES)
Dokument źródłowy	Sprawozdanie Komisji dla Parlamentu Europejskiego, Rady i Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Zasoby genetyczne w rolnictwie – od ochrony do zrównoważonego wykorzystywania” COM(2013) 838 final

I. ZALECENIA POLITYCZNE

KOMITET REGIONÓW

1. Stwierdza, że europejska strategia ochrony i zrównoważonego wykorzystania zasobów genetycznych w rolnictwie przedstawiona w sprawozdaniu Komisji Europejskiej (przekazanym Parlamentowi Europejskiemu, Radzie i Europejskiemu Komitetowi Ekonomiczno-Społecznemu) wynika ze zobowiązań, które Unia Europejska podjęła w celu zatrzymania procesu utraty różnorodności biologicznej na obszarze Europy do 2020 r.
2. Wskazuje, że strategia ta wywodzi się w szczególności z ustaleń Konwencji o różnorodności biologicznej przyjętej w Rio de Janeiro w 1992 r., po której z czasem podpisano szereg ważnych międzynarodowych porozumień wykonawczych, w tym przede wszystkim protokół z Kartageny (2000 r.), Międzynarodowy traktat o zasobach genetycznych roślin dla żywności i rolnictwa FAO (2004 r.) oraz – niedawno – Protokół z Nagoi o dostępie do zasobów genetycznych oraz podziale korzyści wynikających z ich wykorzystania (2010 r.).
3. Uważa, że działania wspólnotowe w tej dziedzinie skupiają się na dwóch fundamentalnych wytycznych operacyjnych. Są nimi z jednej strony polityka rozwoju obszarów wiejskich, wraz z licznymi i powiązаныmi środkami rolnośrodowiskowymi, oraz skuteczne działania w ramach partnerstwa europejskiego, zaś z drugiej strony polityka badań i innowacji, obecnie za pośrednictwem programu ramowego „Horyzont 2020” skierowanego na definiowanie i pogłębianie wiedzy naukowej w dziedzinie różnorodności genetycznej w rolnictwie. Działania te powinny opierać się również na regulacjach dotyczących produktów roślinnych i zwierzęcych, a także na samej polityce rolnej, aby zapewnić różnorodność dziedzictwa genetycznego wykorzystywanego przez wszystkich rolników.
4. Jest zdania, że postępujące zmniejszanie się różnorodności biologicznej szczególnie dotyczy – i to z wielu nakładających się powodów – społeczności lokalnych oraz reprezentujących je instytucji, z uwagi na obiektywny wpływ, jaki utrata różnorodności biologicznej wywiera na ich regiony.
5. Przypomina w tym względzie, że władze lokalne i regionalne posiadają znaczne kompetencje w dziedzinie zarządzania różnorodnością biologiczną na swoim terytorium, np. gdy chodzi o wydawanie zezwoleń na wykorzystywanie zasobów naturalnych, prerogatywy instytucjonalne tychże władz w zakresie zarządzania siedliskami Natura 2000, które stanowią jeden z filarów działań Unii Europejskiej dotyczących różnorodności biologicznej, bądź też kompetencje w zakresie współfinansowania programów rozwoju obszarów wiejskich i współpracę transgraniczną, którą należy rozwinąć w celu poprawy zarządzania i wymiany informacji, gdyż w wielu wypadkach na obszarach transgranicznych można dzielić się zasobami genetycznymi.
6. W związku z tym uważa, że należy dążyć do coraz to większego systematycznego zaangażowania instytucjonalnego samorządów lokalnych i regionalnych w programy mające na celu ochronę i zrównoważone wykorzystanie zasobów genetycznych w rolnictwie. Oczywiście jest to związane z dostępnością odpowiednich środków prawnych i dostatecznych zasobów finansowych umożliwiających skuteczne działania w tej dziedzinie.
7. Gdy chodzi o zasoby finansowe, przyjmuje do wiadomości zawarte we wnioskach sprawozdania (pkt 9) stwierdzenie Komisji, że „W okresie do 2020 r. podmioty prowadzące działania na rzecz zasobów genetycznych będą mogły liczyć na większe wsparcie finansowe oraz szerszy zakres możliwości uzyskania dofinansowania w ramach polityki rozwoju obszarów wiejskich i programu »Horyzont 2020«, jak również w ramach innych obszarów polityki unijnej”, i zauważa, iż trzeba zadbać o to, by informacje te były obiektywnie weryfikowalne z punktu widzenia faktycznej dostępności większych zasobów, które muszą być dostępne możliwie najszybciej, mając również na względzie fakt, że większość środków unijnych przeznaczonych na ochronę różnorodności genetycznej będzie kierowana do sektora badań.

8. Jeśli chodzi o przedstawione w sprawozdaniu perspektywy działań, podkreśla istotne znaczenie ram prawnych i instytucjonalnych, w których ujęto i odpowiednio podzielono zasoby genetyczne i które na szczeblu europejskim realizowane są nie tylko za pośrednictwem wspomnianych już instrumentów polityki rozwoju obszarów wiejskich i europejskich ram działań na rzecz badań i innowacji, lecz również za pomocą przepisów dotyczących produktów zwierzęcych i roślinnych, a także – ogólniej rzecz ujmując – polityki rolnej.
9. Odnosząc się do polityki rozwoju obszarów wiejskich, nawiązuje do swoich własnych uwag zawartych w niedawnej opinii „Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich”, przyjętej 9 października 2013 r., zwłaszcza w odniesieniu do wykazanego potencjału obszarów wiejskich także w kategoriach różnorodności biologicznej.
10. Powtarza, że inicjatywy podejmowane w tej dziedzinie wpisują się, jak już stwierdzono, w określony kontekst globalny. Jego zasadniczym elementem jest wspomniany już Międzynarodowy traktat o zasobach genetycznych roślin dla żywności i rolnictwa FAO, do którego Unia Europejska formalnie przystąpiła. Stanowi on element koordynacji i upowszechniania inicjatyw w zakresie zarządzania roślinnymi zasobami genetycznymi. Na jego podstawie ochrona różnorodności genetycznej staje się obowiązkiem prawnym państw będących jego stroną.
11. Stwierdza, że z biegiem czasu Unia Europejska poświęciła wiele uwagi problematyce ochrony różnorodności genetycznej w rolnictwie: w 2010 r. szefowie państw Unii przyjęli decyzję o powstrzymaniu utraty różnorodności biologicznej w UE do 2020 r., podejmując zarazem odpowiednie zobowiązania, które zostały następnie spójnie włączone do przyjętej w 2011 r. europejskiej strategii w zakresie różnorodności biologicznej. Działania te nie przyniosły jednak jeszcze efektów.
12. Wyraża zaniepokojenie z powodu faktu, że prowadzone na przestrzeni lat wspólnotowe programowanie działań nie zapobiegło jednak, co zresztą stwierdzono także w sprawozdaniu, trwającemu „... zanik[owi] różnorodności biologicznej w rolnictwie”. W związku z tym podziela zalecone przez Komisję w sprawozdaniu podejście na rzecz ochrony jako zawierające istotne elementy w zakresie ochrony i zrównoważonego wykorzystania zasobów genetycznych.
13. Uważa jednak, że podejście to, które należy dalej poszerzać i różnicować, nie przyniosło odpowiednich skutków w odniesieniu do zrównoważonego wykorzystania tych zasobów, gdyż w rzeczywistości odnotowano niewielkie zaangażowanie użytkowników końcowych; należy zatem dążyć do tego, by zmniejszać istniejący nadal znaczny rozdźwięk między wynikami badań naukowych a faktycznym zrównoważonym wykorzystaniem zasobów genetycznych.
14. Z zadowoleniem przyjmuje fakt, że sprawozdanie, które szczególnie podkreśla tę kwestię, koncentruje się na potrzebie dokonania diametralnego zwrotu w relacjach między badaniami a wykorzystaniem, tak aby badania naukowe zostały ukierunkowane na konkretne potrzeby rolników, którzy w nieunikniony sposób są zasadniczymi odbiorcami rozwiązań dostarczanych przez badania naukowe, a także by zapewnić bezpieczeństwo żywnościowe obywateli oraz produkcję substancji czynnych na potrzeby przemysłu farmaceutycznego i chemicznego.
15. Zauważa, że pod koniec 2013 r. powstała grupa tematyczna (*focus group*) ds. zasobów genetycznych. Niestety informacje na temat prac tej grupy dostępne są wyłącznie w języku angielskim, co ograniczy ich rozpowszechnianie wśród odbiorców końcowych. Byłoby zatem szczególnie ważne, by Komisja podjęła działania w celu rozpowszechniania informacji operacyjnych na szeroką skalę.
16. Pozytywnie ocenia również fakt, że Komisja kładzie nacisk na podejście oparte na wielopoziomowym sprawowaniu rządów, które jest potrzebne do realizacji wszechstronnej i całościowej polityki. Umożliwi to osiągnięcie niezbędnej równowagi między polityką badań i innowacji a polityką rozwoju obszarów wiejskich.
17. Uważa ponadto, że należy, tak jak stwierdzono w sprawozdaniu, zapewnić lepszy dostęp do banków danych i istniejących zbiorów, w sposób umożliwiający ich skuteczniejsze wykorzystywanie, wiadomo bowiem, że w wielu przypadkach ich słaba znajomość utrudnia ewentualne z nich korzystanie.
18. Uważa jednocześnie, że konieczne jest, by efekt ochronny łączył się z systematycznym podejściem zintegrowanym, tak aby zapewnić stabilne stosunki robocze między podmiotami uczestniczącymi, z różnych tytułów, w tym procesie, przewidując niezbędne odniesienie – na poziomie gospodarstw – do ras i upraw lokalnych i tradycyjnych. Należy też dążyć do wykorzystywania przez rolników w znacznym stopniu ras i upraw tradycyjnych i lokalnych dzięki paletce zbieżnych środków mających na celu odtworzenie i zwiększenie różnorodności biologicznej w gospodarstwach rolnych.
19. W tym kontekście ocenia pozytywnie zawartą w sprawozdaniu zapowiedź utworzenia „sieci obejmujących cały obszar Unii w celu podkreślenia wartości takiego materiału”, jako instrumentu integracji, który musi przewidywać faktyczny udział na poziomie oddolnym, obejmującym lokalny i regionalny poziom instytucjonalny.

20. Podziela i uznaje za własne stwierdzenie, że konieczne jest zdecydowane zobowiązanie ze strony władz lokalnych i regionalnych, jako że w sprawozdaniu wzywa się konkretnie decydentów i organy administracji do „zaangażowania w opracowanie ram instytucjonalnych i prawnych” w celu osiągnięcia oczekiwanych wyników.

21. Uważa za użyteczną deklarację Komisji dotyczącą „wprowadzenia daleko idących zmian w przepisach”, których celem byłoby odpowiednie wzmocnienie mechanizmów ochrony zasobów, również w drodze współpracy różnych zainteresowanych sektorów, i związany z tym lepszy dostęp tradycyjnych odmian do rynków, a także rzeczywiste korzystanie przez rolników z bardziej niż obecnie zróżnicowanego materiału genetycznego, co powinno być wymogiem w większym stopniu uwzględnionym w projekcie rozporządzenia.

22. Popiera zasadę zintegrowanego procesu decyzyjnego i pragnąłby, aby główną rolę odgrywały w nim władze lokalne i regionalne, działając na rzecz ochrony występujących na podległych im obszarach niezliczonych specyficznych cech oraz związanej z nimi specyfiki genetycznej roślin i zwierząt, która zasługuje na taką ochronę. Władze te wnosząby też własny wkład w uzupełnieniu do działań podejmowanych przez główne podmioty bardziej bezpośrednio zaangażowane w tę problematykę (naukowców, rolników, hodowców, konsumentów), których odrębne cechy podsumowano odpowiednio w sprawozdaniu.

23. Konieczne jest uświadomienie społeczeństwu wartości zasobów genetycznych i wagi ich zachowania, badania i zrównoważonego wykorzystania. Jednocześnie wspierać należy programy budowania zdolności dla pracowników technicznych i rolnych, a także mechanizmy koordynacji, monitorowania i oceny na rzecz ochrony różnorodności biologicznej w rolnictwie.

24. Przyjmuje ze szczególnym zadowoleniem silny akcent położony na mechanizmy europejskiego partnerstwa innowacyjnego na rzecz „wydajnego i zrównoważonego rolnictwa” (przy równoczesnym zaangażowaniu Komitetu ds. Ochrony, Opisu, Zbierania i Wykorzystania Zasobów Genetycznych w Rolnictwie, który został powołany rozporządzeniem (WE) nr 870/2004); partnerstwo ma na celu praktyczne wzmocnienie integracji działań badawczych i różnych zastosowań zasobów genetycznych, a także realizację deklarowanego celu dostosowania działań w zakresie zasobów genetycznych do lokalnych uwarunkowań i potrzeb.

25. Proponuje ponadto, mając na uwadze zagwarantowanie skutecznej wymiany wiedzy między wszystkimi zainteresowanymi podmiotami, zachęcanie do tzw. co-working w obrębie poszczególnych społeczności lokalnych, jak i między różnymi społecznościami, jako pozytywnego systemu wymiany doświadczeń, które w sposób naturalny można by porównywać i które mogłyby wzajemnie na siebie wpływać.

26. Sugeruje stworzenie opracowanego i finansowanego przez Komisję oznaczenia dla produktów pochodzących z zasobów genetycznych, które są zagrożone i/lub chronione i rozwijane. Warunki jego przyznawania powinny być określone w taki sposób, by zachęcać producentów i inne podmioty lokalne i regionalne i wzmacniać ich działania.

27. Wyraża konsternację, której także dano otwarcie wyraz w sprawozdaniu, że prowadzone przez lata na wielką skalę prace badawcze nie przyniosły żadnych skutków rolnikom będącym użytkownikami końcowymi. Trzeba zwrócić także uwagę na to, że sprawozdanie grupy niezależnych ekspertów na temat wspólnotowego programu działań w zakresie ochrony, opisu, zbierania i wykorzystania zasobów genetycznych w rolnictwie, objętego przepisami rozporządzenia Rady nr 870/2004, wskazuje, iż beneficjentami były głównie placówki badawcze, dlatego w przypadku nowego programu należy zachęcać do większego udziału użytkowników końcowych, między innymi poprzez odpowiednie zachęty do przedstawiania projektów, zwłaszcza z myślą o realizacji celów programu, szczególnie pod względem praktycznego, skutecznego wykorzystania jego wyników w terenie.

28. Odnotowuje, że wniosek dotyczący rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie produkcji i udostępniania na rynku materiału przeznaczanego do reprodukcji roślin (COM(2013) 262 final), który wiąże się ściśle z kwestiami omawianymi w niniejszej opinii, został 11 marca 2014 r. odrzucony przez Parlament Europejski.

29. Zobowiązuje się w związku z tym do uważnego monitorowania rozwoju sytuacji w tym zakresie, uznając, że przegląd wniosku dotyczącego rozporządzenia jest absolutnym priorytetem, a jednocześnie wskazuje, w odniesieniu do treści wniosku, na wyraźną i istotną potrzebę wsparcia drobnych i średnich producentów i użytkowników odmian dawnych, rzadkich i tradycyjnych oraz tzw. „odmian niszowych”, które stanowią znaczący składnik różnorodności genetycznej uprawianych odmian roślin, lecz których używanie w odpowiednich warunkach lokalnych nie jest wystarczająco wspierane. Producenci ci nie są odpowiednio chronieni z uwagi na uciążliwe procedury dotyczące uznawania, podczas gdy obiektywny i bezpośredni interes władz lokalnych i regionalnych wymaga, aby wspomniani producenci, którzy najlepiej potrafią zapewnić różnorodność biologiczną i którzy działają na ograniczonych obszarach, nie napotykali w swojej działalności nadmiernych utrudnień.

30. Postuluje, by nowy wniosek dotyczący rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie produkcji i udostępniania na rynku materiału przeznaczanego do reprodukcji roślin zezwalał na certyfikację ekologicznych nasion zgodnie z kryteriami dostosowanymi do produkcji ekologicznej, co umożliwi rozwój roślin zgodny ze środowiskiem oraz ewolucją szczepów i populacji.

31. Zgodnie z wcześniej przyjętymi opiniami, uważa także za szczególnie ważne, by w kwestiach zasobów genetycznych zostało jasno zdefiniowane jego stanowisko wobec dopuszczenia i importu GMO, na które powinno się zezwalać tylko w drodze wyjątku, zwłaszcza mając na uwadze zgodność ze strategią w zakresie ochrony zasobów genetycznych.

32. Nalega w tej kwestii na ścisłe przestrzeganie zasady ostrożności w odniesieniu do dopuszczania i wprowadzania organizmów genetycznie zmodyfikowanych, jak również na związany z nią wymóg przyjęcia, na każdym poziomie instytucjonalnym, konkretnych działań w zakresie współlistnienia, które umożliwiają odpowiednią ochronę na wszystkich obszarach rolniczych, w tym szczególnie na obszarach najbardziej narażonych pod względem ekologicznym, zwłaszcza poprzez przeprowadzenie szczegółowej oceny zagrożenia różnorodności biologicznej.

Bruksela, 26 czerwca 2014 r.

*Przewodniczący
Komitetu Regionów*

Michel LEBRUN
